

Her Türk asker mi dođar?

Pazartesi, 01 Aralık 2008

Her Türk asker mi dođar?

Ayşe Hür , Taraf

Bugün askerlik hizmeti yapmaktan kaçınmayı ifade eden 'vicdani ret' kavramı ile askerlik hizmetinin yerine zorunlu sivil hizmet vermeyi de reddetmeyi ifade eden 'total ret' kavramları giderek hayatımızın parçası oluyor. (Türkiye'de bu ayrımlar pek yapılmıyor.) Vicdani reddin kökenlerini Avrupa'daki feodal beylere belli bir bedel ödeyerek askerlik görevinden muaf tutulan bazı Hıristiyan tarikatlarının tavırlarında bulanlar var.

Feodal rejimin askerlik ya da savaş vergisi dayatmasına ilk karşı çıkıp 16. yüzyılda Almanya'da Protestan Wiedetäufer Tarikatı tarafından yapılmış. Tarikat, Katolik kilisesinin köktürmesiyle kanlı bir şekilde ezilmiş elbette. 18. yüzyılda İngiltere'de, inançları nedeniyle biddet kullanmayı, askerlik yapmayı ve vergi vermeyi reddeden Quaker'lar ise gerekçelerinin açıklığı ve tavırlarındaki tutarlılıkla ilk vicdani retçiler olarak adlandırılabilirler.

MODERN TEPKİLER . Modern anlamda 'vicdani ret' karşı, ilk kez Birinci Dünya Savaşı sırasında İngiltere'de gerçekleşti. Savaşa çağrılan binlerce insan savaşa katılmayı reddettiler, bunlardan üç bini hapse atıldı. Ama bu itirazın kalıcı sonuçları oldu. Britanya 1916'da 'vicdani ret' hakkını içtihatları arasına kattı. Onu, 1917'de Danimarka, 1920'de İsveç, 1922'de Hollanda, 1931'de Finlandiya izledi. Vicdani ret hareketi 1968 ve sonrasında Avrupa'da sarstı, Vietnam Savaşı'ndan sonra da ABD'de sarstı. Avrupa devletleri 'vicdani ret' hakkını 70'lerin ortasından başlayarak tanımaya başladılar. Bugün pek çok ülkede, silahlı hizmet yapmak istemeyen insanlar yine zorunlu olarak ve çoğunlukla askerlikten daha uzun bir süre hastane, okul vb sosyal birimlerde çok düşük ücretlerle hizmet etmeye zorlanıyorlar. Ancak bu zorlamaya karşı tepkiler giderek artıyor.

TSK NAMUS BEKÇİSİ Mİ? . Türkiye'deki durum ise hakikaten içler acısı. 'Her Türk asker doğar' doktrinizasyonu yüzünden, değil 'total retçi' veya 'vicdani retçi' olmak, ordu veya askerlik hakkında ufak bir eleştiride bulunmak bile en ağır saldırılarla karşılanmayı göze almak demek. Nitekim, Osman Murat Ülke, Mehmet Tarık Mehmet Bal ve Halil Savda başta olmak üzere vicdani ve total retçilerin uydurukları baskıları hep birlikte izliyoruz ama sesimizi çıkarmıyoruz. Son olarak, Fatih Altaylı, bir televizyon programında TSK'de eleştiren bir kadının konuşmacı hakkında bu yüz kızartıcı cümleyi sarfetmiş: 'Hanımefendi belki farkındasınız, belki deöilsiniz ama o ordu sizin bacak aranızda koruyor!' Kimseden bu sözlerle tepki gelmedi. TSK ise hâlâ bu yeni görev tanımını (!) ile ilgili açıklama ya da yalanlama yapmadı. 'Çok yazık' diyelim ve bu haftaki yazımıza geçelim.

TÜRKLERİN FAZİLETLERİ . 'Her Türk asker doğar' söyleminin modern/milliyetçi dönemin icadı olduğu söylenirse de ben bunu, bu mitin Türk ulus-devletinin kök önermesi olarak tanımlanması, askere biat etmenin kurumsallaşması ve dogma haline getirilmesi modern dönemde olmuştur diye tadil etmekten yanayım. Çünkü, Türklerin askerlik becerilerinden övgüyle sözeden pek çok tarihsel kaynak vardır.

Örneğin 9. yüzyılda yazmış büyük Arap edibi, düpünürü ve aynı zamanda din âlimi olan Cahiz Türkler hakkında yazılmış ilk antropolojik eser sayılan Türklerin Faziletleri adlı kitabında,

"Türkler askerlik konusunda dünyanın en ileri milletidir" denir. Gerçi yazar bunları söylerken eski Yunanlıların felsefe ve bilimde, Çinlilerin sanatta, İranlıların devlet idaresinde, Arapların edebiyatta ileri olduğunu belirtirse de "Bir Türk tek başına bir millettir" diyerek hepimizin kıvanç duyacağı şekilde noktayı koyar.

Maveraünnehr Türklerine ilipkin birinci elden gözlemler yapan 10. yüzyıl coğrafyacısı İbn-i Havkal'a göre "Abbasiler başka askerlere kudret, cüret, cesaret, atılganlık bakımından üstün oldukları için" Türkleri emirlerinde toplamıştır. Havkal'ın çağdaş Makdisi ise "düpmanların en kuvvetlisi, en kalın boyunlusu, belalara en çok sabredeni, rahata en az alışan Türklerdir" diyerek Türkleri pohpohlar.

ALLAHIN ORDUSU . "Ben Türklerin en açık konuşanlarından, en zekilerinden, müzrağ en keskin olanlarından biriyim" diyen 11. yüzyıl yazarı Kağarlı Mahmud'a bakılırsa bu hadiste "Allah; benim Türk adını verdiğim bir ordum var. Onları doğuda iskân ettim. Bir kavme kızsarsam onları o kavme musallat kılarım" denmektedir. Kağarlı böyle devam eder: "İşte bu hadis Türkler için bütün insanlara karşı bir üstünlüktür. Çünkü Tanrı onlara ad kendi üstüne almıştır ve onları yeryüzünün en yüksek yerine, havası en temiz ülkelerine yerleştirmiş ve onlara "kendi ordumdur" demiştir."

Ancak bazı yazarların Türkleri övdükleri mi yoksa yerdikleri mi pek belli değildir. Örneğin. Türkler hakkında çok değerli etnolojik bilgiler veren 10. yüzyıl yazarlarından Mesudi, "Türklerin en küçük gözlü ve en kısa boyluları Oğuzlardır" dedikten sonra boy kısalıkla "Türklerin at üstünde geçirdikleri zamanın yerde geçirdikleri zamandan da uykuda geçirdikleri zamandan da uzun olubuna" başlayarak gönlümüzü almayı başarır. Aynı Mesudi "Dokuz Oğuzlar "yürteciler ve atlılar hükümdarı" adını alır. Zira yeryüzünde hükümdarlar arasında onların adamlarından daha kahraman ve kan dökmeye istekli adamları olan, onlardan daha çok atlı olan kimse yoktur" diyerek tam gösümüzü kabartırken "Türklerin ülkesinde soğuk çok olduğu, hararet bedenlerinin nemini buharlaştırmadığı için çok etli ve yumuşak bedensizdirler. Birçok huyları kadınlara benzer. Bu sebeple onlarda cinsi arzu azdır. Bazen cinsi arzusunun azlığı çok ata binmekten de ileri gelir" diyerek tekrar canımızı sıkıyor.

KAHRAMAN VE YIRTICI . 13. yüzyıl yazarı Kazvini de övgü ile yergi karışımı laflar etmiştir. Kazvini'ye göre "Türkler kalabalık olmaları, cesaretleri, kahramanlıkları ve yürtecilikleri ile diğer milletlerden ayrılırlar. Yüzleri geniş, burunları yassı, bilekleri kalın, ahlakları azdır. Öfkeli, zalim, ceberrut ve et yiyici tabiatlıdır. Kazvini, "Onlardan biri köle olduğu zaman efendisinin askerlerine kumandan olmakla yetinmez, efendisinin elinden hükümdarlığı alıp yerine geçmek ister" dedikten sonra bu tavsiyede bulunmuştur: "Türkler size dokunmadıkça onlarla mütareke halinde olunuz."

Türklerin askerlik maharetlerine övgü konusunda daha yakın tarihten örnekler de vardır. Örneğin Alman generali Moltke "Ordu-milletin en canlı örneği Türklerdir"; Fransız imparatoru Napoléon "Türkler mağlup edilemez"; Avusturyalı mareşal Montecuccoli "Türkler ölmesini biliyorlar. Ben de ölmesini bilen bir milletin yenilmeyeceğini bilecek kadar tecrübeliyim" demiştir. (Konumuzla doğrudan ilgili değil ama hatırlatalım, Türk Kara Ordusu'nun Osmanlıların Yeniçeri Ordusu ile değil, Hun İmparatoru Mo-Tun'un 10 bin kişilik birlikleri ile kurulduğunu iddia ederek, TSK'nın tarihini 2217 yıl öncesine götüren ve TSK'ya buna ikna eden Türk-İslam Sentezi'nin ideologu Prof. İbrahim Kafesoğlu'dur.)

SADECE GAYRİMÜSLİMLER Mİ? . Hakkında böyle övgüler bulunan bir halkın askerlikten kaçması fikri kabul etmek kolay olmadığı için, Osmanlı ordusundan firar edenlerin sadece Hıristiyanlar olduğunu düşünmek edilimi vardır. Halbuki, "asker doğan" Müslüman-Türkler de askerlikten kaçmışlardır. Üstelik bu oran Avrupa'ya göre çok yüksekti. Avrupa'da seferber edilen orduların yüzde 0,7 ile yüzde 1 kadarını asker kaçakları oluştururken, Osmanlı İmparatorluğu'nda bu oran yüzde 20'lere varıyordu. Peki, hem "asker-millet" olmakla ilgili mitlere, hem de Kuran'da savaş alanını terk etmemek konusundaki kesin hükümlere rağmen neden bu kadar çok Türk askeri firar ediyordu?

Birinci Dünya Savabý yýllarýnda Harbiye Ýkmal Þubesi Müdür Vekili olan Miralay Behiç (Erkin) Bey'e göre nedeni þuydu: "Enver Paþa'nýn kanaatine askerinin firarý korkudan, benim ve daha birçok arkadaþlarý-mýn kanaatine de eratýn birçok yolsuzluklara tahammül edememelerinden ileri gelmekte idi. Bu mesele hakkında ordularýmýzýn komutanlarýnýn fikirlerini sorduk; ayný neticeye var-dýk. Yâni fena ve az gýda, alýþýlmayan iklimlere tahammül edememek, fena giyinmek, kadýn ihtiyâcý, sigara ihtiyâcý, ara sýra izin alýp ailesini görememek siperlerde uzun müddet kal-mak vs. Memleketimizin o zamanki periþan hâli bütün bu mahzurlarý izâle edecek imkânla-rý tahsile müsait deðildi.

FÝRARI ÖNLEMEK ZOR . Firar edemeyen erat arasýnda intihar edenler ve cinnet getirenler de vardý. Kasten ken-dini yaralayanlar eksik deðildi. Bu sonuncular derhâl idâm olunuyorlardý. Firarýn cezasý idâm olduðu hâlde, firarýn önünü almak mümkün olamamýþ; bilâkis günden güne artm hayâtýndan býkanlar arasýnda mahsus kabahat iþleyerek hapsolunmak ve bu sayede geriye gitmek vak'alarý artmýþtý. Bunun için bir kânun yapýldý; bu gibilerin hapis cezasý dayak cezasýna çevrildi. Enver Paþa, firara karþý esaslý tedbir alacak yerde þiddeti artýrdý. (...)

Firar meselesi öyle bir þekil almýþtý ki bugün bir firariyi idâm eden manga eratýndan bâzýlarý ertesi günü kendileri kaçýyorlardý. Yâni idâm cezasý dahi müessir olamýyordu. Bâzýlarý kasten hastalýðý alarak askerlikten kurtulmaya teþebbüs ediyorlardý. Ni-hayet frengili amele taburlarý tepkiline mecbur olduk.

Askerlikten kurtulmak için sun'î hastalýklar, sahte izin vesikalarý misilli türlü türlü çâ-relere bavurulduðu gibi zenginlerin, bâzý karakteri zayıf doktorlardan rapor almak, asker alma þubeleriyle anlaþmak gibi suiistimaller günden güne artýyor, bunlarla baþa çýkmak bi-zim için çok müþkül oluyordu."

MÝLLÝ MÜCADELE YILLARI . Asker kaþaklarý Milli Mücadele döneminde de büyük sorun olmaya devam etti. Silahaltýna çâdrýlanlar Ýstanbul Hükümeti'nin fetvasýný ve padiþahýn askerliði kaldair fermanýný dikkate alarak ya askere gelmiyor ya da þubelerden ve kýtardan kaçýyorlardý. Kaçarken de kendilerine verilen silah ve cepaneleri beraberinde götürüyorlardý. Elbette köylerine kasabalarýna rahatça giremedikleri için de, daða çýkýyor, yol kesiyor, halkýn baþına oluyorlardý. Ankara, bir ara sayýlarý yüzbinlere ulaþan asker kaþaklarý ile baþ etmek için Ýstiklal Mahkemeleri'ni kurdu. Bu mahkemelerde casusluk, bozgunculuk, askerden kaçma, eþkýyalýk ve isyan suçlarýndan yaklaþýk 60 bin kiþi yargýlandý, bunlarýn 40 binine çeþitli cezalar verildi, 1054 idam cezasý infaz edildi. Ardýndan aynen Osmanlý Devleti'nde olduðu gibi "Amele Taburu" uygulamasýný baþlattý. Bu sert tedbirler sayesinde halk yavaþ yavaþ Kuva-yý Seyyare denilen çetelere katýlmaya baþladý. Ardýndan düzenli orduya geçildi ve disiplinsizlik azaldý.

DOĐUPTAN 'TOTAL RETÇİ' BÝR CEMAAT: MOLOKANLAR

Bir zamanlar Kars ilinin bugünkü adlarıyla Yalýnçayýr (Zührap), Atçýlar ve Çalkavur adlý üç köy "total retçi" diye tanımlayabileceðimiz bir cemaat yaþýyordu. Adlarý Rusçada süt anlamýna gelen "moloko" sözcüðünden gelen Molokanlar ("Süt içenler") veya Türkçe kaynaklardaki adlarıyla Malakanlar, Slav kökenli bir Ortodoks tarikatýnýn mensuplarýydý. Molokanlardan ilk kez, bölgede çalıþmalar yapan ziraat profesörü Ýlhan Abidin ve Milli Mücadele yýllarýnýn önemli figürlerinden Erzurum Mebusu Cevat Dursunoðlu söz etmiþti. Ama Molokanlarýn kaderini belirleyen kiþi Kazým Karabekir oldu. Karabekir'in Molokanlarla ilipkisine gelmeden Molokanlar hakkında biraz bilgi verelim.

SADE HIRÝSTÝYANLAR . Rus Ortodoks öðretisi, Büyük Perhiz’de (Lent) süt içmeyi günah sayarken, hergün süt içilebileceđini ileri süren Molokan öðretisi, 17. yüzyýlda Rusya’da ortaya çýkmýptý. Peygamberleri Maksim adýný taþýyan, inançlarý Tevrat, Ýncil ve Zebur’un öðretilerinin bir karýþýmý olan bu grupların özünde, Hýristiyanlýđýn en sade, en törensiz ilk dönemlerine dönüþü özledikleri anlaþýlýyordu. Çünkü Molokanlar haçý, ikonlarý, teslis inancýný kutsal ruh üçlemesini), vaftizi, günah çýkarmayý, istavrozlu, silah taþımayý, hatta tanrınýn otoritesine meydan okuduđu için devlet otoritesini bile reddediyorlardý. Erkekleri sakallarýný kesmeyen ve sigara içmeyen, kadýnlarý baþlarını örtten, topluluk dýþýndan evlenmeyen ancak, sekizinci göbeđe kadar akraba evliliklerini ensest sayan Molokan tarikatýnýn kurucularýndan Ukle-Ýn, daha sonra ünlü Rus yazarý Leo Tolstoy’un da mensubu olacađý Dukhobor (Manevi Güreþçiler) tarikatýnýn liderinin kýzýyla evlendiđi için Molokanlarla Dukhobor’lar akraba tarikatlar sayýlýyorlardý.

SÜRGÜN BAÞLIYOR . 1805’te I. Aleksandr tarafýndan çýkarýlan bir fermanla, Rusya’daki diđer azýnlýklar gibi koruma altýna alýnan Molokanların kaderi, 1830’da I. Nikola tarafýndan çýkarýlan bir diđer fermanla kökten deđiþti ve Molokanlar önce Kýrým, Orta Asya, Sibirya ve Transkafkasya’ya, sonra da Rus ordularýnýn ilerleme hattýnda yerleþim yerleri oluþturma politikasý uyarýnca, Tiflis, Erivan, Gence, Þamahý gibi sýnýr eyaletlerine sürüldüler. Serfliði kaldýran ve azýnlýklara bazý haklar tanýyan II. Aleksandr döneminin (1855-1881) baþlarında Molokanların ve Dukhoborların durumu biraz iyileþtiyse de balayý, zorunlu askerlik uygulamasýyla sona erdi. Askerliði insanların zalimliði olarak tanımlayan Molokanların askerlik yapmayý reddetmesi üzerine bir kýsým Molokan ABD, Kanada hatta Avustralya gibi uzak ülkelere göç ederken, bir kýsmý da 1877-1878 Osmanlý-Rus Savaþý sonunda Rusya’ya savaþ tazminatý olarak verilen Kars yöresine iskân edildi. Amaç, Ermenistan bölgesinin Slavlaþtırýlmasýydý.

BOLÞEVÝK SEMPATÝZANLARI . Ancak, asýl behrin hemen yanýna bir garnizon-behir inþa eden Rusların Kars’taki misafirliði 1917 Ekim Devrimi’ne kadar sürdü. Çarlıđý yıkan Bolþevikler, Kars bölgesindeki egemenliklerini daha fazla sürdürmek istemediler. Molokanlar da Bolþevik Rusya’ya göçmek yerinde Kars’ta kalmayý tercih ettiler ama, Molokanlar arasýnda Bolþevik düþüncelere ve Türkiye Komünist Partisi’ne sempati duyanların ortaya çýkmasý ve Sovyet Rusya sefiri Midavini’nin Molokanlara sahip çýkmasý, Milli Mücadele kadrolarýnda alarm zillerinin çalmasına neden oldu. Bir yandan Rusya’dan silah ve altýn yardýmý alan, bir yandan da komünist akýmlarý kontrol altýna almaya çalıþan Kemalist kadrolar, Molokanlarý bölgeden çýkartmanın yollarýný aramaya baþladýlar. Ýpte sol fikirlere gayet mesafeli olan General Kazým Karabekir’in rolü burada ortaya çýktý.

Kazým Karabekir Molokanlarý böyle anlatýyordu: “Malakanlar Ruslar zamanýnda dahi askerliđe gitmezlermiþ, erkekleri hep sakallý. Umumiyetle iri vücutlu, canlý kanlý, sýhhat numunesi insanlar. Elbise ve vücutları temiz. Hayvanları kadana, arabaları çok eþya alýr, dört tekerlekli, büyük ve sađlam. Ziraat, ekme, biçme aletleri hep son sistem, yalnız kuvvei ceriye beygirdir. Kan dökmek en büyük günah imiþ, harpte dahi olsa. Ben onları yalnız nakliye kullanýyordum. Buna dahi itiraz ediyorlardý. Karsın her tarafýnda poseler boyunca uzanan bu köylüler tepvikatla Bolþevik tepkilatýna baþlayarak bugün gösterdikleri samimi hayatlarını bozmaya da baþlamýþlardý.”

ZORLA ASKERLÝK . Karabekir, çözümü bulmuþtu. Madem Molokanlar askerlik yapmaya karþýydýlar, o halde onları kaçırtmak için askere alýnmaları yoluna gidilecekti. Yine Karabekir’den dinleyelim: “Malakanların en nihayet 20 kânunusaniye (20 Ocak 1921) kadar memleketimizden çýkmadýklarý halde katiyen askere alýnacakları hakkında Ankara’dan emir geldi. Kars Rus Sovyet konsolosu Norman ziyaretime geldi. Malakanların askere alýnmasý halinde Rusya’daki Türk tebaasının da askere alýnacađýný söyledi. Cevaben hükümetimiz 20 kânunusaniye kadar müddet temdid etmiþtir, bundan sonra gitmezlerse askere alýnacaklardýr, artýk bence yapýlacak bir þey olmadýđýný söyledim .”

Rusya Sovyet Federatif Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSC) Dýþiþleri Komiseri Çiçerin, 18 Mayıs 1921’de baský ile köylerinden uzaklaþtırýlan Molokanlardan boþalan yerlere Anadolu’dan getirilen Müslümanların yerleþtirildiđini belirterek bu duruma derhal düzeltilmesini aksi takdirde bu davranýşların Rus emekçi kitlelerinin tepkilerine neden

olacađyný ihtar etmipti ancak Kazým Karabekir buna kulak asmadý. RSFSC, 13 haziranda yeni bir nota ile “...bu topraklarý terk edip göç etmek isteyen Molokanlar, malýný mülkünü beraberlerinde alýp götürebilirler, ne yazýk ki buna Türk makamlarý engel olmaya çalyþtýlar; bu yetmedi, Molokanlar soyuldu ve her türlü baský altýnda býrakýldý, ellerinden topraklarý alýndý, göçmenler evlerinden kovuldu, açlýktan yarý ölmüþ Molokanlar ahýrlara ve tavlalara kapatýldý...” diye þikâyet ediyordu ama tacizler devam etti.

TUTULMAYAN SÖZLER . Nihayet, 13 Ekim 1921’de Kars’ta Türkiye ile Ermenistan, Azerbaycan ve Gürcistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri arasýnda imzalanan Dostluk Antlaşması’na Molokanlarla ilgili bir madde kondu. Buna göre, Molokanlar istedikleri zaman Türk vatandaşlýđýndan çýkýp, ülkeyi serbestçe terk edebilecekler, eþyalarýný, mal ve mülk veya bunlarýn deđeri kadar parayý yanlarında götürebileceklerdi.

RSFSC’nin 13 Kasým 1921’de verdiđi notaya bakýlýrsa anlaşmanın bu maddesi de havada kalmýþtý? “...Biz Misak-ý Milli’yi bütünüyle kabul ettikten sonra bu paktýn Rus milli azýnlýda karþý tanýnmamasý ve dinî haklarýna saygý gösterilmemesi yersiz ve yakýþýksý hareket olacaktır. Çarlık rejimi bile Molokanlarýn dinî inançlarýna göz dikmiþ deđildir ve Molokanlar bu rejim sýralarında bile askerlikten muaf tutulmuþlardýr. Kaldý ki Misak-ý Milli’de ifade olunan özgürlük ilkelerini ihlal eden bir hükümetin, bu konuda Çarlıđýn zulmünü bile gölgede býrakan hareketlerde bulunmamasý ve böyle hareketleri hakli olarak kabul etmemesi gerekir...’’

SON MOLOKAN . Rus tarafýnýn birbiri ardýna gelen notalarý durumu deđiþtirmeyince, 20 bin nüfuslu Molokan cemaati yollara düþtü. Askerlik yapmayý kabul ederek Türkiye’de kalan küç grup ise, zaman içinde 1600 kiþiye ulaþtý ama onlar da 1962’de soylarýný devam ettirecek eþ adaylarý bulabilecekleri Ermenistan, ABD, Kanada ve Avustralya’ya dođru yola çýkmak zorunda kaldýlar. Kars’taki son Molokan Vasili Dölemenci 26 Nisan 2007'de hayatýný kaybedince tarihin bir sayfasý daha kapandý.

SONSÖZ . Cumhuriyet dönemi boyunca, ‘ordu-millet’ yaratmak için gerek okullarda, gerek asker ocađýnda adeta beyinler yýkandý ama, son olarak DTP Milletvekili Akýn Birdal’ýn sorusu üzerine Milli Savunma Bakaný Vecdi Gönül’ün açýklamasýndan öðrendiðimize göre, askerlik çađýnda olan 14 milyon 306 bin 525 kiþiden 1 milyonu, tecilli, yoklama kaçađý ya da bakayadý. (1 Haziran 2008 tarihli gazetelerden) Peki buna þaþmamýz mı lazým? Bence hayýr, çünkü her Türk ‘asker’ dođmaz, her Türk ‘insan’ dođar!

Kaynakça: Ramazan Þeben, Ýslam Cođrafiyacýlarýna Göre Türkler ve Türk Ülkeleri, TTK Yayýnlarý, 2007; Ergun Aybars, Ýstiklal Mahkemeleri (1920-1923), Bilgi Yayýnevi, 1975, Rahmi Apak, Ýstiklal Savaþý’nda Garp Cephesi Nasýl Kuruldu?, TTK Yayýnlarý, 1990; Miralay Behiç Erkin’in yayýnlanmamýþ hatýratýndan aktaran Sait Çetinođlu, ‘Her Türk asker(mi) dođar”, <http://www.savaskarsitlari.org>; Orhan Türkdođan, Etnik Sosyoloji, TÝMAF Yayýnlarý, 1998, s. 268-283; a.g.y., Kars’ta Bir Etnik Grup Malakanlar’ýn Toplumsal Yapýsý, IQ Kültür Sanat Yayýncýlýk, 2005; Kazým Karabekir, Ýstiklal Harbimiz, Emre Yayýnlarý, 2. Cilt, 1993, s. 194, 203-204, 298; Stefanos Yerasimos, Türk-Sovyet Ýliþkileri 1917-1923, Gözlem Yayýncýlýk, 1979, s. 332, 373-375, 430.

Ayþe Hür, Taraf.com.tr